

1.

Îngheț

Era iarnă târzie în nordul Rusiei, cu aerul greu de umezeala care nu era nici ploaie, nici zăpadă. Frumosul peisaj de februarie îi făcuse loc unui martie gri și mohorât, iar membrii familiei Piotr Vladimirovici erau fonfăiți de la umezeală și slăbănogi în urma celor șase săptămâni în care postiseră cu pâine neagră și varză fermentată. Dar nimeni nu se gândea la degerat și nasuri înfundate și nici măcar, melancolici, la terci de ovăz și friptură, căci Dunia se pregătea să spună o poveste.

În seara aceea, bătrâna stătea în cel mai bun loc pentru povești: în bucătărie, pe banca de lemn de lângă sobă. Soba era imensă, făcută din lut ars, mai înaltă decât un om și suficient de mare cât să încapă înăuntru toți copiii lui Piotr Vladimirovici. Capacul plat era bun pe post de loc de dormit; măruntaiele acesteia găteau, încălzeau bucătăria și pregăteau băi de abur pentru cei bolnavi.

— Ce poveste vreți în seara asta? a întrebat Dunia, bucurându-se de focul care îi încălzea spatele.

Copiii lui Piotr stăteau în fața ei, așezați pe scaune. Toți iubeau poveștile, chiar și fiul mijlociu, Sașa, care era timid și evlavios și ar fi insistat – dacă întreba cineva – că preferă

să își petreacă seara rugându-se. Dar în biserică era frig, iar afară lapovița era neînduplecată. Sașa și-a scos capul pe ușă, a fost lovit din plin de umezeală, și s-a retras, înfrânt, pe un scaun puțin mai îndepărtat de celelalte, unde s-a așezat cu o expresie de indiferență pioasă.

Ceilalți au început să vocifereze, agitați de întrebarea Duniei:

- Pana șoimului Finist!
- Ivan și lupul cel sur!
- Pasărea de foc! Pasărea de foc!

Micuțul Alioșa stătea pe scaunul lui și dădea din mâini ca să se poată auzi mai tare peste frații lui mai mari, iar câinele de vânătoare al lui Piotr și-a ridicat capul cel mare și plin de cicatrici înspre toată zarva aceea.

Dar înainte ca Dunia să poată răspunde, ușa de la intrare s-a deschis cu zgomot și furtuna a vâjâit de afară. În prag a apărut o femeie care-și scutura apa din părul lung. Chipul îi era luminos, în frig, însă ea era mai slabă chiar decât copiii ei; focul îi desena umbre dedesubtul pomeților, pe gât și pe tâmpile. Ochii ei adânci reflectau flăcările. S-a aplecat și l-a îmbrățișat pe Alioșa.

Copilul a chiuit de bucurie:

- Mama! a strigat. Matiușka!

Marina Ivanovna s-a lăsat moale în scaun, trăgându-l mai aproape de flacăra. Alioșa, încă la ea în brațe, s-a agățat cu ambele mâini de pleata ei. Femeia tremura, deși hainele groase ascundeau asta.

— Rugați-vă ca biata noastră oaie să fete în noaptea asta, a zis ea. Altfel tare îmi e teamă că n-o să-l mai vedem pe tatăl vostru niciodată. Spui povești, Dunia?

- Dacă avem și liniște, a zis bătrâna pe un ton aspru. Fusese doica Marinei de prea, prea multă vreme.

— Aș asculta și eu o poveste, a spus Marina deodată.

Tonul ei era senin, dar ochii îi erau întunecați. Dunia i-a aruncat o privire aprigă. Vântul șuiera de afară.

— Spune-ne povestea lui Îngheț¹, Duniașka. Spune-ne despre demonul înghețului, regele zăpezii, Karaciun. El e pretutindeni în noaptea asta și e nervos pe topirea zăpezii.

Dunia a ezitat. Copiii mai mari s-au uitat unul la celălalt. În rusă, pe Îngheț îl chema Morozko, demonul zăpezii. Dar acum multă vreme, oamenii îi spuneau Karaciun, zeul morții. Sub numele ăsta a fost regele negru al iernii, care venea după copiii răi și îi îngheța în noapte. Era un cuvânt care prevestea lucruri rele și era de rău augur să îl pronunți cât el încă avea pământul în mâinile sale. Marina își ținea fiul foarte strâns. Alioșa se râsucea și trăgea de coada împletită a mamei sale.

— Prea bine, a spus Dunia, după un moment de ezitare. O să vă spun povestea despre Morozko, despre bunătatea și cruzimea lui.

A pus accentul pe numele ăsta: numele care era sigur de pronunțat și nu le aducea ghinion. Marina a zâmbit malițios și a descleștat degetele fiului ei din plete. Niciunul dintre ceilalți nu a protestat, deși povestea lui Îngheț era una veche și o auziseră de multe ori înainte. Rostită pe vocea intensă și hotărâtă a Duniei, ar fi fost greu să nu le placă.

— Într-un anume principat... a început Dunia.

S-a oprit și s-a uitat la Alioșa, care țipa ca un liliac și topăia în brațele mamei lui, făcându-i semn din ochi să tacă.

— Șșș, a spus Marina și i-a dat din nou capătul cozii sale împletite, ca să tacă.

¹ Basmul rusesc *Father Frost* (rusescul *Morozko*), al lui Alexander Afanasiev, în traducerea din 2014 a Antoanetei Olteanu, apare în limba română ca *Bunicul Îngheț*.

— Într-un oarecare principat, a repetat bătrâna cu demnitate, locuia un țăran care avea o fiică frumoasă.

— Cum o chema? a mormăit Alioșa.

Era destul de mare ca să testeze autenticitatea basmelor, căutând detalii exacte de la povestitori.

— O chema Marfa, a spus bătrâna. Micuța Marfa. Și era frumoasă ca soarele în iunie, și curajoasă și bună la suflet pe deasupra. Dar Marfa nu avea mamă; mama ei murise când ea era bebeluș. Deși tatăl s-a recăsătorit, Marfa tot orfană de mamă rămânea. Chiar dacă mama vitregă a Marfei era o femeie arătoasă, se spune, și făcea prăjituri delicioase, țesea haine frumoase, făcea un kvas aromat, inima ei era rece și dură. O ura pe Marfa pentru frumusețea și bunătatea ei și le prefera pe fiicele ei slute și leneșe pentru orice. Mai întâi, femeia a încercat să o urâtească pe Marfa, dându-i, pe rând, cele mai grele munci de făcut în casă, ca mâinile să îi stea sucite, spatele aplecat și fața să-i fie ridată. Dar Marfa era o fată puternică și pesemne că avea niște puteri magice, căci și-a îndeplinit toate treburile fără să se plângă și se făcea din ce în ce mai drăguță pe măsură ce treceau anii. Așadar, mama vitregă – observând gura deschisă a lui Alioșa, Dunia a adăugat: Daria Nikolaevna o chema – văzând că nu putea să o facă pe Marfa mai aspră sau mai urâtă, a plănuit să se descotorosească de fată odată și pentru totdeauna. Așadar, într-o zi, în plină iarnă, Daria s-a întors către soțul ei și i-a spus: „Bărbate, cred că e vremea să o căsătorim pe Marfa.“ Marfa era în izbă, făcea clătite. S-a uitat surprinsă către mama vitregă, pentru că femeia nu se arătase niciodată interesată de ea, mai puțin atunci când voia să-i găsească vreo vină. Dar bucuria i s-a transformat repede în dezamăgire: „Și am găsit soțul perfect pentru ea. Urc-o în sanie și du-o în pădure. O s-o cununăm cu Morozko,

împăratul iernii. Poate o mireasă să își găsească un mire mai bun? O, căci el e împăratul zăpezilor albe, al brazilor negri și al înghețului argintiu!“ Soțul – numele lui era Boris Borisovici – s-a uitat cu groază la nevasta sa. Boris își iubea, totuși, fiica și îmbrățișarea rece a zeului zăpezii nu e pentru fecioare muritoare. Dar poate că Daria avea și ea puțină magie doar a ei, căci bărbatul nu putea să îi refuze nimic. Plângând, și-a urcat fata în sanie, a dus-o în adâncul pădurii și a lăsat-o la poala unui brad. Fata a stat singură mult timp și a tremurat și i-a fost din ce în ce mai frig. În depărtare auzea huruituri și plesnituri. S-a uitat în sus și l-a văzut pe însuși Îngheț venind înspre ea, săl-tând printre copaci și pocnind din degete.

— Dar cum arăta? a vrut Olga să știe.

Dunia a dat din umeri.

— În privința asta nu se înțeleg deloc povestitorii. Unii spun că nu e nimic altceva decât o briză rece care pâraie și șuieră printre brazi. Alții spun că e un bătrân într-o sanie, cu ochi luminoși și mâini reci. Alții zic că e un lup-tător în floarea vârstei, îmbrăcat în întregime în alb, cu arme de gheață. Nu știe nimeni. Dar ceva a venit către Marfa în timp ce stătea acolo; o rafală rece ca gheața a biciuit-o peste față și i-a fost mai frig ca niciodată. Și apoi Îngheț a vorbit cu ea, cu vocea vântului de iarnă și a zăpezii care cade: „Îți e destul de cald, frumoasa mea?“ Marfa era bine crescută și nu se plângea de necazurile ei, așa că a răspuns: „Destul de cald, mulțumesc, dragă Împărate Îngheț.“ La replica asta, demonul a râs și pe când râdea, vântul bătea mai tare ca niciodată. Toți copacii gemeau deasupra lor. Îngheț a întrebat din nou: „Și acum? Destul de cald, draga mea?“ Marfa, deși abia dacă putea să vorbească de frig, a răspuns din nou: „Cald, îmi e cald, mulțumesc.“ Acum, o furtună s-a dezlănțuit deasupra;

vântul a urlat și și-a scrâșnit dinții până când biata Marfa a fost sigură că o să-i rupă pielea de pe oase. Dar Îngheț nu mai râdea, și când a întrebat a treia oară: „Cald, draga mea?“, ea a răspuns, forțându-și cuvintele printre buzele înghețate, în timp ce întunericul dansa în fața ochilor ei: „Da... cald. Îmi e cald, Împărate Îngheț.“ Atunci, curajul ei i-a stârnit admirația și i s-a făcut milă de starea în care se afla fata. A învelit-o în roba lui albastră de brocart și a așezat-o în sanie. Când a scos-o din pădure și a lăsat-o în fața casei ei, fata era încă învelită în minunata mantie și în piept avea numai pietre prețioase și ornamente de aur și argint. Tatăl Marfei a plâns de bucurie să își vadă fata din nou. Așa că Daria s-a întors către soțul ei și a spus: „Bărbate, repede! Ia-o pe fiica mea, Liza, în sania ta. Darurile pe care o să i le dea Îngheț *ficei mele* nu se compară cu cele pe care i le-a dat Marfei!“ Deși, în adâncul sufletului, Boris a protestat la toată nebunia asta, a luat-o pe Liza la el în sanie. Fata purta cea mai bună rochie a ei și era îmbrobodită în haine grele de blană. Tatăl ei a dus-o departe în pădure și a lăsat-o sub același brad. Liza a stat, la rândul ei, multă vreme. A început să îi fie foarte frig, în ciuda blănurilor, când, în sfârșit, l-a văzut pe Îngheț venind printre copaci, pocnind din degete și râzând singur. A dansat până în dreptul Lizei și a suflat în fața ei, iar respirația lui era vântul din nord, care îți îngheață pielea până la os. A zâmbit și a întrebat: „Îți e suficient de cald, draga mea?“ Liza a răspuns tremurând: „Bineînțeles că nu, nebunule! Nu vezi că aproape deger de frig?“ Vântul a suflat mai tare ca niciodată, urlând în jurul lor în rafale lungi și violente. Peste toată gălăgia aia, a întrebat din nou: „Și acum? Destul de cald?“ Fata a țipat înapoi: „Sigur că nu, idio-tule! Sunt înghețată! Nu mi-a fost mai frig în viața mea! Îl aștept pe mirele meu, Îngheț, dar țărănoiul n-a venit.“

Auzind asta, ochii lui Îngheț au devenit duri ca diamantul; și-a așezat degetele pe gâtul ei, s-a aplecat spre ea și i-a șoptit la ureche: „Acum îți e mai cald, porumbelul meu?” Dar fata nu mai putea să răspundă, căci murise când el o atinsese și rămăsese înghețată în zăpadă. Acasă, Daria aștepta, plimbându-se încolo și înapoi. „Două cutii de aur măcar”, a spus ea, frământându-și mâinile. „O rochie de mireasă din catifea de mătase și pătură nupțială din cea mai bună lână.” Bărbatul ei nu a spus nimic. Umbrele au început să se crească și fiica ei nu mai apărea. În cele din urmă, Daria și-a trimis bărbatul să o aducă înapoi pe fată, avertizându-l să aibă grijă de comorile din cutii. Însă când Boris a ajuns la copacul unde-și lăsase fiica în dimineața aceea, nu a găsit nicio comoară: doar fata, zăcând moartă în zăpadă. Cu inima plină de durere, bărbatul a ridicat-o în brațe și a dus-o acasă. Mama a fugit înspre ei. „Liza”, a strigat. „Dragostea mea!” Apoi a văzut cadavrul fetei, înghesuit în spatele saniei. Atunci, degetul lui Îngheț a atins și inima Dariei, și a căzut și ea moartă pe loc.

A urmat un moment de liniște, în semn de apreciere.

Apoi s-a auzit Olga, pe o voce tânguie:

— Dar ce s-a întâmplat cu Marfa? S-a căsătorit cu el? Cu Împăratul Îngheț?

— Îmbrățișare rece, fără îndoială, a bâjbâit Kolea în barbă, rânjind.

Dunia i-a aruncat o privire gravă, dar nu s-a sinchisit să răspundă.

— Păi nu, Olya, a spus ea către fată. Nu cred. Ce are Iarna de oferit unei fecioare muritoare? Cel mai probabil s-a căsătorit cu un țăran bogat și i-a adus cea mai mare zestre din toată Rusia.

Olga părea pregătită să protesteze împotriva acestui final deloc romantic, dar Dunia deja se ridicase, cu oasele

pocnindu-i nerăbdătoare să se retragă. Partea de sus a sobei era mare cât un pat uriaș, și și cei bătrâni, și cei tineri, și cei bolnavi dormeau pe el. Dunia și-a făcut patul acolo cu Alioșa.

Ceilalți copii au pupat-o pe mama și s-au strecurat de acolo. Într-un final, s-a ridicat și Marina. În ciuda hainelor de iarnă, Dunia a observat din nou cât de slabă se făcuse și asta îi rupse sufletul bătrânei. *Curând vine primăvara, s-a consolat ea. Pădurile se vor face verzi și fiarele vor da lapte bun. Și o să-i fac plăcintă cu ouă și lapte bătut și fazan, iar soarele o va face să fie bine din nou.*

Dar privirea din ochii Marinei a umplut-o pe bătrâna doică de presimțiri.

2.

Nepoata vrăjitoarei

Mielul a ieșit în sfârșit, sfrijit și terfelit, negru ca un copac mort în ploaie. Oaia a început să-l lingă pe mititel energic și, în scurt timp, micuța creatură s-a ridicat, legănându-se pe copitele minuscule.

— Molodeț, a spus Pyotr Vladimirovici către oaie și s-a ridicat și el.

Spatele, care îl durea, a protestat atunci când s-a îndreptat.

— Totuși, ai fi putut alege o noapte mai bună.

Vântul de afară și-a întezit colții. Oile au dat nonșalant din coadă. Piotr a rânjit și a plecat de lângă ele. Un berbec frumos, născut în gura unei furtuni de iarnă târzie. Era un semn bun.

Piotr Vladimirovici era un mare nobil: un stăpân cu pământuri bogate și mulți oameni care ascultau de el. Își petrecea nopțile cu animalele sale doar când voia. Dar era mereu prezent când o nouă creatură venea pe lume ca să-i întrească turmele și, de multe ori, el le aducea la lumină, cu propriile mâini pline de sânge.

Lapovița s-a oprit și cerul nopții se însenina. Câteva stele mai curajoase s-au arătat printre nori când Piotr a ieșit în

curtea din față și a tras ușa de la hambar în urma lui. Chiar și după lapoviță, casa lui era îngropată până la streșini în zăpadă. Numai acoperișul ascuțit și hornurile scăpaseră, și spațiul din jurul ușii, pe care oamenii din casa lui Piotr îl păstrau curat.

Partea de casă folosită vara avea ferestre largi și un cămin deschis. Dar aripa aceea era închisă pe timpul iernii și acum arăta pustie, îngropată în zăpadă și etanșată cu gheață. Jumătatea de casă de iarnă își punea la vedere cuptoarele imense și geamurile înguste și înalte. Din hornuri ieșea un fum continuu și, la primul îngheț, Piotr a împrejmuțit ramele geamurilor cu bucăți de gheață, ca să blocheze frigul, dar să poată intra lumina. Acum, lumina focului din camera nevastei sale proiecta o dungă aurie care licărea pe zăpadă.

Piotr s-a gândit la nevasta lui și s-a grăbit. Marina s-ar bucura de miel.

Potecile dintre acareturi aveau acoperiș și podea din bârne, ceea ce le proteja de ploaie și zăpadă și noroi. Dar odată cu răsăritul venise lapovița, și zăpada care cădea oblic udase lemnul complet, care apoi înghețase. Fundația era nesigură și nămeții se ridicau până la nivelul capului, acoperiți de lapoviță. Dar ghetele lui Piotr, din fetru și blană, erau stabile pe gheață. S-a oprit în bucătăria adormită ca să-și toarne niște apă peste mâinile slinoase. Pe sobă, Alioșa s-a întors și a scâncit în somn.

Camera nevastei era mică – în comparație cu înghețul –, dar era luminoasă și aranjată după obiceiurile nordului, luxoasă. Rânduri de material împletit acopereau perețele. Covorul frumos – parte din zestrea Marinei – venise pe drumuri lungi și șerpuite chiar de la Țarigrad. Gravuri fantastice împodobeau scaunele de lemn și păturile din blană de lup și piele de iepure stăteau împrăștiate în movilițe pufoase.

Soba mică din colț dădea o strălucire caldă. Marina nu se dusese la culcare; stătea lângă foc, înfășurată într-o robă de lână albă, și își pieptăna părul. Chiar și după patru copii, părul ei încă era gros și negru și-i venea aproape până la genunchi. În lumina blândă din încăpere, semăna foarte mult cu mireasa pe care Piotr o adusese la el în casă cu mult timp în urmă.

— Gata? a întrebat Marina.

Și-a dat pieptănul la o parte și a început să își împletească părul. Privirea îi rămăsese pironită la sobă.

— Da, a zis Piotr, cu gândul în altă parte.

Își dădu jos cămașa de caftan în căldura plăcută.

— Un berbec frumos. Și mama lui e bine, e un semn bun. Marina a zâmbit.

— Mă bucură asta, căci avem nevoie de unul, a spus ea. Am rămas grea.

Piotr a început să zică ceva, rămânând cu cămașa dată jos pe jumătate. A deschis gura și a închis-o din nou. Era, desigur, posibil. Era cam în vârstă pentru asta, totuși, și devenise atât de slabă în iarna aia.

— Încă unul? a întrebat el.

S-a îndreptat și a pus cămașa deoparte.

Marina a simțit neliniștea din vocea lui și un zâmbet trist i-a apărut pe chip. Și-a prins capătul pletei cu un cordon de piele înainte să răspundă:

— Da, a zis ea, punându-și pleata peste umăr. O fetiță. O să se nască la toamnă.

— Marina...

Nevasta și-a dat seama de întrebarea pe care el n-o pune.

— Mi-am dorit-o, a spus ea. Încă o vreau. Și apoi, pe un ton mai jos: Vreau o fetiță care să fie cum era mama.

Piotr s-a încruntat. Marina nu vorbea niciodată de mama ei. Dunia, care fusese cu Marina în Moscova, vorbea despre ea foarte rar.

Pe timpul domniei lui Ivan I, sau așa spuneau poveștile, o fetiță îmbrăcată în zdrențe intră călare pe porțile Kremlinului, singură, doar ea și calul ei înalt și sur. În ciuda mizeriei, a foamei și a oboselii, zvonurile se țineau după ea. Avea atât de multă grație, spun oamenii, și ochii asemenea unei fecioare lebede dintr-un basm. În cele din urmă, zvonurile au ajuns la urechile Marelui Cneaz.

— Aduceți-o la mine, a spus Ivan, ușor amuzat. Nu am mai văzut niciodată o fecioară lebedă.

Ivan Kalita era un cneaz dur, plin de ambiție, rece, inteligent și lacom. Nu ar fi supraviețuit altfel: Moscova își omora repede cnejii. Și totuși, au spus boierii după aceea, când a văzut-o Ivan pe fată pentru prima dată, a stat nemișcat timp de zece minute întregi. Cei mai entuziaști dintre oameni au jurat că ochii îi erau uzi când s-a dus la ea și a luat-o de mână.

Ivan rămăsese văduv de două ori până atunci, primul său născut fiind mai mare decât tânăra lui iubită, și totuși, un an mai târziu, s-a căsătorit cu fata cea misterioasă. Cu toate astea, nici măcar Marele Cneaz al Moscovei n-a putut să oprească vorbele care se auzeau. Prințesa n-a vrut să spună de unde a venit: nici atunci și nici altă dată. Servitoarele șopteau c-ar putea să îmblânzească animalele, să prevadă viitorul și să aducă ploaia.

* * *

Piotr și-a strâns hainele pentru afară și le-a așezat lângă sobă. Era un om practic, care nu apleca urechea la zvonuri. Dar nevasta lui rămânea neclintită, uitându-se la foc. Doar flăcările se mișcau, punându-i mâna și gâtul într-o lumină caldă. Îl neliniștea pe Piotr. Se plimbă încoace și încolo pe podeaua de lemn.